

การเลือกใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับห้องสมุด

สุรัชย์ ตี๋ยิ่ง*

ปัจจุบันนี้ระบบคอมพิวเตอร์ ถือได้ว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับห้องสมุดขนาดใหญ่ ส่วนประกอบที่สำคัญของระบบคอมพิวเตอร์ นอกจากตัวเครื่องคอมพิวเตอร์แล้วก็คือ โปรแกรมระบบงานห้องสมุด ห้องสมุดที่ใช้ระบบคอมพิวเตอร์ บางส่วนก็ใช้โปรแกรมที่พัฒนาเอง แต่ส่วนใหญ่แล้วใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ซึ่งโปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับห้องสมุดในห้องสมุด ก็มีมากมายหลายโปรแกรม แต่ละโปรแกรมก็มีข้อเด่นข้อด้อยแตกต่างกันไป จึงเป็นปัญหามิใช่น้อยว่าหากห้องสมุดจะเลือกใช้โปรแกรมสำเร็จรูป จะต้องมึหลักการในการเลือกอย่างไร จึงจะได้โปรแกรมสำเร็จรูปที่เหมาะสมกับห้องสมุดของตนเอง

ในฐานะที่ผู้เขียนเป็นนักคอมพิวเตอร์ และเป็นผู้ให้บริการของห้องสมุด จึงขอให้ความเห็นถึงหลักการเลือกโปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับห้องสมุด ซึ่งขอเรียกว่าวิธีเลือกโปรแกรมห้องสมุด ในมุมมองของนักคอมพิวเตอร์ และผู้ให้บริการห้องสมุดก็แล้วกัน อีกมุมมองหนึ่งที่ควรนำมาประกอบการพิจารณาด้วยก็คือมุมมองของบรรณารักษ์ซึ่งผู้เขียนไม่ใช่บรรณารักษ์คงไม่สามารถเขียนวิธีเลือกในมุมมองของบรรณารักษ์ได้

ในฐานะผู้ให้บริการห้องสมุด ซึ่งเป็นผู้เรียกดูข้อมูลจากคอมพิวเตอร์ เพื่อประโยชน์ในการค้นคว้า ระบบคอมพิวเตอร์ที่ต้องการก็คือ ระบบที่ใช้งานสะดวก ข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วน ในประเด็นของข้อมูลนั้น อาจไม่เกี่ยวข้องกับตัวระบบคอมพิวเตอร์โดยตรง เพราะขึ้นอยู่กับการนำข้อมูลเข้า แต่ก็ไม่ใช่ว่าโปรแกรมคอมพิวเตอร์จะไม่มีส่วนเลย

โปรแกรมที่ดียวอมช่วยให้ข้อมูลถูกต้อง เช่น สามารถตรวจสอบความผิดพลาดบางอย่างได้ โปรแกรมที่ดียวอมเตรียมไว้สำหรับข้อมูลทุกประเภท ที่ผู้ใช้ต้องการ เช่น ให้ใส่แต่ชื่อหนังสืออย่างเดียว แล้วก็ค้นหาได้แต่ชื่อหนังสืออย่างเดียวอย่างนี้ย่อมไม่ใช่โปรแกรมที่ดีแน่ ส่วนจะต้องมีข้อมูลอะไรบ้าง จึงจะพอใจนั้น คงต้องฝากบรรณารักษ์ซึ่งรู้ว่าผู้ใช้บริการต้องการข้อมูลอะไรบ้างเป็นผู้ตอบ

สิ่งที่อยากจะเขียนในฐานะผู้ให้บริการ ก็คือความสะดวกในการใช้งาน ในฐานะที่ผู้เขียนเป็นนักคอมพิวเตอร์ มีคอมพิวเตอร์ตั้งอยู่บนโต๊ะทำงาน และคอมพิวเตอร์ก็เชื่อมโยงกับคอมพิวเตอร์ที่ห้องสมุดอยู่แล้ว ปัจจุบันนอกจากโปรแกรมในชุด Microsoft Office ก็รู้จักแต่ Browser เช่น Netscape หรือ Internet Explorer เท่านั้น โปรแกรมอื่นนั้นไม่หวังที่จะเรียนรู้ ซึ่งผู้เขียนก็เชื่อว่าผู้ใช้คนอื่น ๆ ก็น่าจะมีลักษณะที่คล้ายกันคือ สามารถหาคอมพิวเตอร์ที่ใกล้ตัวได้แล้ว คอมพิวเตอร์ก็จะเชื่อมโยงกับเครือข่าย Internet อยู่แล้ว และคุ้นเคยกับโปรแกรม browser เป็นอย่างดี ไม่มีใครอยากจะไปเรียนรู้วิธีใช้โปรแกรมห้องสมุดอยากใช้เครื่องคอมพิวเตอร์และ browser ที่ใกล้ตัวนี้แหละเป็นโปรแกรมค้นหาข้อมูลห้องสมุด ดังนั้น โปรแกรมระบบห้องสมุดที่ดีจะต้องค้นหาข้อมูลผ่าน World Wide Web ได้ ส่วนระบบภายในจะเป็นแบบกราฟิกหรือแบบตัวอักษรแบบประมวลผลที่ตัว server หรือประมวลผลแบบ client/server ไม่ว่าแบบใด ผู้ใช้ไม่รู้เรื่องด้วยขอให้ค้นหาผ่าน Web ได้เป็นพอ

* ผู้อำนวยการศูนย์บริการระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ มหาวิทยาลัยรังสิต

เมื่อค้นหาข้อมูลผ่าน World Wide Web ได้แล้ว ยังต้องมีส่วนประกอบย่อยอีก เพราะแค่ผ่าน Web อย่างเดียวยังไม่ใช่ความสะดวกทั้งหมด หน้าตาและวิธีการค้นหายังเป็นส่วนที่ต้องพิจารณาหน้าที่ใช้สำหรับค้นหาข้อมูลควรมีหน้าเดียว และช่องให้ใส่ข้อมูลในการค้นหา ก็ควรมีช่องเดียว เมื่อกดปุ่มค้นหาแล้วควรให้ข้อมูลทุกประเภท ไม่ว่าเป็นชื่อหนังสือ ชื่อผู้แต่ง ชื่อบทความในวารสาร กตที่นี้ที่เดียวได้ข้อมูลทั้งหมด หากไม่ต้องการค้นหาทั้งหมด แต่ต้องการค้นหาเฉพาะส่วน เช่น ค้นหาเฉพาะชื่อผู้แต่ง ก็ควรมีให้เลือกอยู่ในหน้านี้ ไม่ต้องถอยไปหน้าไหน ในหน้านั้นนอกจากช่องใส่ข้อมูลแล้วก็มีตัวเลือกว่าจะค้นหาจากข้อมูลทั้งหมดหรือเฉพาะชื่อหนังสือ เฉพาะชื่อผู้แต่งเฉพาะจากดัชนีวารสาร หรือเฉพาะกรณีอื่นๆ แต่จุดสำคัญสำหรับโปรแกรมที่ดีคือ **จะต้องมีหน้าค้นหาเพียงหน้าเดียว** เมื่อมีหน้าเดียวแล้ว ผู้เขียนจะได้ Bookmarks ไว้ เท่าที่เห็นจะต้องมีเมนูให้เลือกว่าต้องการจะค้นหาด้วยวิธีใดก่อน เช่น จะค้นหาด้วยชื่อหนังสือหรือด้วย keyword แล้วจึงเข้าไปใส่ข้อมูลค้นอีกที ซึ่งเป็นวิธีที่ไม่สะดวกเท่าที่ควร

เมื่อค้นหาได้แล้วถ้าเป็นไปได้ก็อยากจะอ่านรายละเอียดของหนังสือเล่มนั้น หรือบทความของวารสารนั้นเลย ถ้าไม่ต้องเดินไปห้องสมุดก็คงจะดี หากไม่ได้รายละเอียดทั้งหมดแต่ได้อย่างย่อก็ยังดี เมื่อต้องการอ่านตัวจริงแล้วจึงไปที่ห้องสมุด ไม่ใช่ผู้เขียนไม่อยากไปห้องสมุด แต่ถ้าดูข้อมูลผ่านระบบคอมพิวเตอร์ ก็จะเป็นการประหยัดเวลาสามารถทำงานค้นคว้าได้มากขึ้นด้วย

หากจำเป็นจะต้องเดินไปห้องสมุดจริงๆ ก่อนไปก็ควรรู้ว่าหนังสืออยู่ในห้องสมุดหรือเปล่า หากไม่อยู่จะกลับมาที่ห้องสมุดเมื่อใด แล้วถ้าจองไว้ก่อนได้ก็จะดี ดังนั้นโปรแกรมที่ดีเมื่อค้นหาหนังสือได้แล้ว ก็ต้องบอกสถานะของหนังสือได้ และจองไว้ก่อนได้ด้วย

สำหรับห้องสมุดในประเทศไทย และโปรแกรมสำเร็จรูปก็มาจากต่างประเทศทั้งนั้น สิ่งที่ทำล้มล้มโดยเด็ดขาดก็คือ โปรแกรมนั้น**มีการประมวลผลเกี่ยวกับภาษาไทยดีแค่ไหน** เรื่องที่เกี่ยวกับการประมวลผลภาษาไทยนั้นเป็นเรื่องที่ต้องทำการทดสอบอย่างหนัก เพราะถ้าดูตัวอย่างโปรแกรมซึ่งมีข้อมูลเพียงเล็กน้อย จะมองไม่เห็นผลกระทบ สิ่งที่ต้องดูเกี่ยวกับการประมวลผลภาษาไทย ได้แก่ การเรียงลำดับตัวอักษรต้องถูกต้องตามพจนานุกรม หรืออย่างน้อยก็ใกล้เคียงประเภทนายสงมาก่อน นายเก่งนั้นใช้ไม่ได้ อีกอย่างที่ต้องพิจารณาคือการค้นหา หากค้นด้วย ก แล้วคำว่า เก่ง ก็ได้มาด้วยก็ถือว่าเป็นโปรแกรมที่ดีทีเดียว

สำหรับในมุมมองของนักคอมพิวเตอร์แล้ว ก็ต้องมองโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ทันสมัย โปรแกรมที่ใช้เทคโนโลยีเก่า ย่อมไม่อยู่ในสายตาของนักคอมพิวเตอร์ โปรแกรมที่ผูกติดกับคอมพิวเตอร์ระบบใดระบบหนึ่ง ที่ไม่ใช่ระบบเปิดย่อมไม่อยู่ในสายตานักคอมพิวเตอร์ ซึ่งแนวคิดของนักคอมพิวเตอร์(อย่างผู้เขียน)ก็มีเหตุผลอยู่ว่า เทคโนโลยีเก่ามันนอกจากจะทำให้หน่วยงานแลดูไม่ทันสมัยแล้ว หากจะต้องบำรุงรักษาดูแลแล้ว ก็ยังดูแลลำบาก เพราะคนในวงการคอมพิวเตอร์นั้น จะต้องคอยตามเทคโนโลยีอยู่ตลอดเวลา เทคโนโลยีทางด้านคอมพิวเตอร์นั้นเปลี่ยนเร็วมาก หกเดือนจะเปลี่ยนทีหนึ่ง พอเราจะต้องคอยติดตามความคืบหน้าใหม่ๆ วิธีใหม่ๆ ก็เลยทำให้ลืมวิธีเก่าๆ ไปเป็นผลให้ไม่มีคนรู้เรื่องเก่าๆ หากเอาของเก่ามาให้ใช้ นักคอมพิวเตอร์ก็จะทำหน้าแบ่เพราะไม่รู้จัก จะให้ไปศึกษาก็ไม่ยอมเพราะอยากเรียนรู้เรื่องใหม่ๆ มากกว่าเรื่องเก่าๆ ที่เขาจะเลิกใช้แล้ว ถ้าได้มากก็ต้องหาเรื่องเปลี่ยนใหม่อยู่ดี ถ้าอย่างนั้นเอาของใหม่มาเลยจะดีกว่า ส่วนระบบเปิดนั้น ไม่นักคอมพิวเตอร์ทุกคนจะนิยม

ระบบเปิด มีหลายคนที่นิยมระบบปิดเพราะตัวเองคุ้นเคย หรือเพราะว่าปัญหาน้อยกว่า ส่วนผู้เขียนนิยมระบบเปิด เพราะเชื่อในระบบการค้าเสรี ระบบเปิดย่อมมีผู้ผลิตมาก ราคาย่อมถูกกว่าและเราสามารถเลือกผู้ผลิตที่มีคุณภาพดีที่สุดได้ ระบบเปิดก็คือระบบที่เราสามารถเลือก เครื่องคอมพิวเตอร์ได้หลายเจ้า เลือก Operating Systems ได้หลายตัว ส่วนโปรแกรมห้องสมุดเราก็กำลังเลือกอยู่นี้แหละครับ แสดงว่าเลือกได้หลายเจ้าเหมือนกัน

ถ้าให้เฉพาะเจาะจงลงไปเลยว่า เทคโนโลยีใหม่และระบบเปิดที่ว่านั้น มีคุณสมบัติอย่างไรบ้าง ก็พอจะเขียนได้ว่า โปรแกรมสำเร็จรูประบบห้องสมุดควรมีคุณสมบัติดังนี้

1. ต้องมี interface แบบ Graphical User Interface
2. โปรแกรมต้องเป็นแบบ client/server
3. ต้องเป็น Web (Internet) Processing โดย client ทำงานผ่าน browser
4. สามารถใช้ได้กับ server ทุกชนิดทั้ง UNIX, Windows NT, Netware
5. สามารถใช้กับฐานข้อมูลมาตรฐานได้ ทุกตัว ไม่ว่าจะเป็น ORACLE, SYBASE, INFORMIX
6. สามารถใช้กับ Hardware ของเครื่องคอมพิวเตอร์ทุกชนิด ไม่ว่าจะใช้ CPU ของ Intel หรือ CPU อื่น ไม่ว่าจะเป็นเครื่องยี่ห้อ SUN, HP, DIGITAL, IBM, SG, APPLE, ACER และอื่น ๆ อีกนับร้อยนับพันยี่ห้อ

นั่นก็เป็นสเปคในมุมมองของนักคอมพิวเตอร์ซึ่งเขียนไปนั้นค่อนข้างจะสุดโต่งไปหน่อย แต่ในความจริงแล้วการเลือกโปรแกรมคอมพิวเตอร์ก็มักจะขอความเห็นจากนักคอมพิวเตอร์เสมอ ทั้งที่ความจริงในบางเรื่องอาจเกี่ยวข้องกับนักคอมพิวเตอร์น้อยที่สุดอย่างเช่นโปรแกรมระบบห้องสมุด

ที่เรากำลังพิจารณาอยู่นี้ ผู้ที่เกี่ยวข้องมากที่สุดคือผู้ใช้ คิดอย่างน้อยๆ ก็จำนวนหลายพันคน อันดับรองลงมาคือเจ้าหน้าที่ห้องสมุดซึ่งก็คงไม่กัสิบคน ส่วนนักคอมพิวเตอร์นั้นยิ่งน้อยใหญ่หากไม่ได้ให้ฝ่ายคอมพิวเตอร์เป็นคนดูแลเครื่องแล้ว นักคอมพิวเตอร์ที่เกี่ยวข้องก็อาจมีเพียงคนหรือสองคนเท่านั้น ดังนั้นผู้เขียนจึงขอสรุปว่า ควรพิจารณาโปรแกรมที่สนองความต้องการของผู้ใช้บริการให้มากที่สุด ส่วนมุมมองของนักคอมพิวเตอร์นั้นให้ความสำคัญน้อยที่สุด ยกเว้นจะต้องให้ฝ่ายคอมพิวเตอร์เป็นผู้ดูแล

ดังนั้นขอสรุปอีกสักครั้งโดยให้ความสำคัญกับผู้บริการว่า โปรแกรมระบบห้องสมุดควรมีลักษณะดังนี้คือ

1. จะต้องค้นหาผ่าน World Wide Web ได้
2. จะต้องมีหน้าค้นหาหน้าเดียว
3. จะต้องให้ข้อมูลภาษาไทยได้ถูกต้องตามหลักภาษาไทย
4. จะต้องให้ข้อมูลได้ละเอียดครบถ้วน รู้สถานะของสิ่งที่ค้นหาได้
5. จะต้องสามารถจองหนังสือหรือสิ่งใดที่เปิดโอกาสให้ยืมได้ ผ่าน WWW เช่นเดียวกัน
6. อื่นๆ ที่ยังคิดไม่ออกตอนเขียนบทความนี้

นั่นก็เป็นโปรแกรมห้องสมุดในดวงใจของผู้เขียน ซึ่งความจริงแล้วผู้เขียนเองก็มีประสบการณ์เพียงน้อยนิดที่เกี่ยวกับโปรแกรมห้องสมุด ดังนั้นจึงเป็นไปได้ที่มุมมองของผู้เขียนอาจยังไม่ครอบคลุมเพียงพอ แต่ก็หวังว่าบทความนี้คงพอเป็นแนวคิดหนึ่ง ในหลายแนวคิดเพื่อประกอบการตัดสินใจชื่อโปรแกรมระบบห้องสมุดของท่านผู้อ่านทั้งหลาย ❀❀